

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza İşleri Genel Müdürlüğü

Sayı : B.03.0.CİG.0.00.00.05/010.06.02/ 2
Konu : Yakalama, gözaltına alma ve ifade
alma mevzuatının uygulanması ve
insan hakları ihlallerinin önlenmesi

01/01/2006

GENELGE
No : 3

Kişi özgürlüğünün sağlanıp, korunmasına yönelik hükümler, taşıdıkları önem sebebiyle bütün insan haklarına ilişkin belgelerde ve bir çok ülkenin başta anayasası olmak üzere, iç hukuk düzenlemelerinde yer almış bulunmaktadır. Kişinin güvenlik içinde olmasını, onun keyfî olarak yakalanmak, tutuklanmak ve cezalandırılmak suretiyle hareket özgürlüğünün kısıtlanmamasını ve bu güvence içinde hayatını sürdürmesi ve geliştirmesini ifade eden kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının ihlâl edildiğine ilişkin iddialara muhatap olunmasının önüne geçmek ve bu hakkın güvence altına alınmasını sağlamak amacıyla diğer hukukî düzenlemeler yanında, Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği hazırlanmış ve uygulamada çok önemli bir eksikliği gidermiş bulunmaktadır.

Bilindiği üzere;

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın;

2'nci maddesinde; "Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir."

19'uncu maddesinin beş, altı, yedi ve dokuzuncu fıkralarında;

"Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırksekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok dört gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş hâllerinde uzatılabilir.

Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhal bildirilir.

Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir.

Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre, Devletçe ödenir."

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin;

"Özgürlük ve güvenlik hakkı" kenar başlıklı 5'inci maddesinin birinci bendinde; "Herkesin kişi özgürlüğüne ve güvenliğine hakkı vardır. Aşağıda belirtilen hâller ve kanunda belirlenen yollar dışında hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz."

“Adil yargılanma hakkı” kenar başlıklı 6’ncı maddesinde;

“1. Herkes, gerek medenî hak ve yükümlülükleriyle ilgili nizalar, gerek cezaî alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir. Hüküm açık oturumda verilir; ancak, demokratik bir toplumda genel ahlâk, kamu düzeni ve ulusal güvenlik yararına, küçüklerin korunması veya davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veya davanın açık oturumda görülmesinin adaletin selametine zarar verebileceği bazı özel durumlarda, mahkemenin zorunlu göreceği ölçüde, duruşmalar dava süresince tamamen veya kısmen basına ve dinleyicilere kapalı olarak sürdürülebilir.

2. Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu kanunen sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır.

3. Her sanık en azından aşağıdaki haklara sahiptir:

a) Kendisine yöneltilen suçlamanın niteliği ve nedeninden en kısa zamanda, anladığı bir dille ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek,

b) Savunmasını hazırlamak için gerekli zamana ve kolaylıklara sahip olmak,

c) Kendi kendini savunmak veya kendi seçeceği bir avukatın yardımından yararlanmak ve eğer avukat tutmak için malî olanaklardan yoksun bulunuyor ve adaletin selameti gerektiriyorsa, mahkemece görevlendirilecek bir avukatın para ödemeksizin yardımından yararlanabilmek,

d) İddia tanıklarını sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında çağırılmasının ve dinlenmesinin sağlanmasını istemek,

e) Duruşmada kullanılan dili anlayamadığı veya konuşamadığı takdirde bir tercümanın yardımından para ödemeksizin yararlanmak.”

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun;

90’inci maddesinde;

“(1) Aşağıda belirtilen hâllerde, herkes tarafından geçici olarak yakalama yapılabilir:

a) Kişiye suçu işlerken rastlanması.

b) Suçüstü bir fiilden dolayı izlenen kişinin kaçması olasılığının bulunması veya hemen kimliğini belirleme olanağının bulunmaması.

(2) Kolluk görevlileri, tutuklama kararı veya yakalama emri düzenlenmesini gerektiren ve gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde; Cumhuriyet savcısına veya âmirlerine derhâl başvurma olanağı bulunmadığı takdirde, yakalama yetkisine sahiptirler.

(3) Soruşturma ve kovuşturması şikâyete bağlı olmakla birlikte, çocuklara, beden veya akıl hastalığı, malûllük veya güçsüzlükleri nedeniyle kendilerini idareden aciz bulunanlara karşı işlenen suçüstü hâllerinde kişinin yakalanması şikâyete bağlı değildir.

(4) Kolluk, yakalandığı sırada kaçmasını, kendisine veya başkalarına zarar vermesini önleyecek tedbirleri aldıktan sonra, yakalanan kişiye kanunî haklarını derhâl bildirir.

(5) Birinci fıkraya göre yakalanıp kolluğa teslim edilen veya ikinci fıkra uyarınca görevlilerce yakalanan kişi ve olay hakkında Cumhuriyet savcısına hemen bilgi verilerek, emirleri doğrultusunda işlem yapılır.

(6) Yakalama emrine konu işlemin yerine getirilmesi nedeniyle yakalama emrinin çıkarılma amacının ortadan kalkması durumunda mahkeme, hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından yakalama emrinin derhâl iadesi istenir.”

91’inci maddesinde;

“(1) Yukarıdaki maddeye göre yakalanan kişi, Cumhuriyet savcılığınca bırakılmazsa, soruşturmanın tamamlanması için gözaltına alınmasına karar verilebilir. Gözaltı süresi, yakalama yerine en yakın hâkim veya mahkemeye gönderilmesi için zorunlu süre hariç,

yakalama anından itibaren yirmidört saati geçemez. Yakalama yerine en yakın hâkim veya mahkemeye gönderilme için zorunlu süre oniki saatten fazla olamaz.

(2) Gözaltına alma, bu tedbirin soruşturma yönünden zorunlu olmasına ve kişinin bir suçu işlediğini düşündürebilecek emarelerin varlığına bağlıdır.

(3) Toplu olarak işlenen suçlarda, delillerin toplanmasındaki güçlük veya şüpheli sayısının çokluğu nedeniyle; Cumhuriyet savcısı gözaltı süresinin, her defasında bir günü geçmemek üzere, üç gün süreyle uzatılmasına yazılı olarak emir verebilir. Gözaltı süresinin uzatılması emri gözaltına alınana derhâl tebliğ edilir.

(4) Yakalama işlemine, gözaltına alma ve gözaltı süresinin uzatılmasına ilişkin Cumhuriyet savcısının yazılı emrine karşı, yakalanan kişi, müdafii veya kanunî temsilcisi, eşi ya da birinci veya ikinci derecede kan hısımları, hemen serbest bırakılmayı sağlamak için sulh ceza hâkimine başvurabilir. Sulh ceza hâkimi incelemeyi evrak üzerinde yaparak derhâl ve nihayet yirmidört saat dolmadan başvuruyu sonuçlandırır. Yakalamanın veya gözaltına alma veya gözaltı süresini uzatmanın yerinde olduğu kanısına varılırsa başvuru reddedilir ya da yakalananın derhâl soruşturma evrakı ile Cumhuriyet savcılığında hazır bulundurulmasına karar verilir.

(5) Gözaltı süresinin dolması veya sulh ceza hâkiminin kararı üzerine serbest bırakılan kişi hakkında yakalamaya neden olan fiille ilgili yeni ve yeterli delil elde edilmedikçe ve Cumhuriyet savcısının kararı olmadıkça bir daha aynı nedenle yakalama işlemi uygulanamaz.

(6) Gözaltına alınan kişi bırakılmazsa, en geç bu süreler sonunda sulh ceza hâkimi önüne çıkarılıp sorguya çekilir. Sorguda müdafii de hazır bulunur.”

92’nci maddesinde;

“(1) **Cumhuriyet başsavcıları veya görevlendirecekleri Cumhuriyet savcıları**, adli görevlerinin gereği olarak, gözaltına alınan kişilerin bulundurulacakları nezarethaneleri, varsa ifade alma odalarını, bu kişilerin durumlarını, gözaltına alınma neden ve sürelerini, gözaltına alınma ile ilgili tüm kayıt ve işlemleri **denetler**; sonucunu **Nezarethaneye Alınanlar Defterine kaydederler**.”

93’üncü maddesinde; “(1) Yakalanan veya tutuklanarak bir yerden diğer bir yere nakledilen kişilere, kaçacaklarına ya da kendisi veya başkalarının hayat ve beden bütünlükleri bakımından tehlike arz ettiğine ilişkin belirtilerin varlığı hâllerinde kelepçe takılabilir.”

94’üncü maddesinde; “(1) Hâkim veya mahkeme tarafından verilen yakalama emri üzerine soruşturma veya kovuşturma evresinde yakalanan kişi, en geç yirmidört saat içinde yetkili hâkim veya mahkeme önüne çıkarılmıyorsa, aynı süre içinde en yakın sulh ceza hâkimi önüne çıkarılır; serbest bırakılmadığı takdirde, yetkili hâkim veya mahkemeye en kısa zamanda gönderilmek üzere tutuklanır.”

95’inci maddesinde;

“(1) Şüpheli veya sanık yakalandığında, gözaltına alındığında veya gözaltı süresi uzatıldığında, Cumhuriyet savcısının emriyle bir yakınına veya belirlediği bir kişiye gecikmeksizin haber verilir.

(2) Yakalanan veya gözaltına alınan yabancı ise, yazılı olarak karşı çıkmaması halinde, durumu, vatandaşı olduğu devletin konsoloslughuna bildirilir.”

96’ncı maddesinde; “(1) Soruşturma ve kovuşturması şikâyetle bağlı olan suç hakkında 90 ıncı maddenin üçüncü fıkrasına göre şikâyetten önce şüpheli yakalanmış olursa şikâyetle yetkili olan kimseye ve bunlar birden fazla ise hiç olmazsa birine yakalama bildirilir.”

97’nci maddesinde; “(1) Yakalama işlemi bir tutanağa bağlanır. Bu tutanağa yakalananın, hangi suç nedeniyle, hangi koşullarda, hangi yer ve zamanda yakalandığı, yakalamayı kimlerin yaptığı, hangi kolluk mensubunca tespit edildiği, haklarının tam olarak anlatıldığı açıkça yazılır.”

98'inci maddesinde;

“(1) Soruşturma evresinde çağrı üzerine gelmeyen veya çağrı yapılamayan şüpheli hakkında, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından yakalama emri düzenlenebilir. Ayrıca, tutuklama isteminin reddi kararına itiraz hâlinde, itiraz mercii tarafından da yakalama emri düzenlenebilir.

(2) Yakalanmış iken kolluk görevlisinin elinden kaçan şüpheli veya sanık ya da tutukevi veya ceza infaz kurumundan kaçan tutuklu veya hükümlü hakkında Cumhuriyet savcıları ve kolluk kuvvetleri de yakalama emri düzenleyebilirler.

(3) Kovuşturma evresinde kaçak sanık hakkında yakalama emri re'sen veya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim veya mahkeme tarafından düzenlenir.

(4) Yakalama emrinde, kişinin açık eşkâli, bilindiğinde kimliği ve yüklenen suç ile yakalandığında nereye gönderileceği gösterilir.”

149'uncu maddesinde;

“(1) Şüpheli veya sanık, soruşturma ve kovuşturmanın her aşamasında bir veya birden fazla müdafinin yardımından yararlanabilir; kanunî temsilcisi varsa, o da şüpheliye veya sanığa müdafî seçebilir.

(2) Soruşturma evresinde, ifade almada en çok üç avukat hazır bulunabilir.

(3) Soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında avukatın, şüpheli veya sanıkla görüşme, ifade alma veya sorgu süresince yanında olma ve hukukî yardımda bulunma hakkı engellenemez, kısıtlanamaz.”

154'üncü maddesinde;

“(1) Şüpheli veya sanık, vekâletname aranmaksızın müdafii ile her zaman ve konuşulanları başkalarının duyamayacağı bir ortamda görüşebilir. Bu kişilerin müdafii ile yazışmaları denetime tâbi tutulamaz.”

251'inci maddesinin beşinci fıkrasında; “250 nci madde kapsamına giren suçlarda, yakalananlar için 91 inci maddenin birinci fıkrasındaki yirmidört saatlik süre kırksekiz saat olarak uygulanır. Anayasanın 120 nci maddesi gereğince olağanüstü hâl ilân edilen bölgelerde yakalanan kişiler hakkında 91 inci maddenin üçüncü fıkrasında dört gün olarak belirlenen süre, Cumhuriyet savcısının talebi ve hâkim kararıyla yedi güne kadar uzatılabilir. Hâkim, karar vermeden önce yakalanan veya tutuklanan kişiyi dinler.”

Hükümleri yer almaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni hazırlayanlar, özgürlüğün kısıtlanmasını bağımsız adli bir incelemeye tâbi tutmak ve yetkililerin eylemlerinden dolayı sorumlu olmasını sağlamak için, keyfi gözaltına alınma riskini en aza indirmeyi, bir takım aslî hakları güvence altına almayı, kişinin özgürlüğünün keyfi olarak sınırlandırılmasına karşı korumayı amaçlamışlardır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de çeşitli kararlarında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5'inci maddesinin sağladığı güvencelerin en önemli yanının, demokrasilerde kişiyi yetkililer tarafından gerçekleştirilen keyfi gözaltına alınmalardan korunması olduğunu, özgürlüğünden herhangi bir şekilde mahrum bırakılmanın sadece ulusal hukukun esas ve usule ilişkin kurallarıyla değil, aynı derecede 5'inci maddenin amacına uygun bir biçimde gerçekleştirilmesi gerektiğini sıklıkla vurgulamıştır.

Buna ilişkin olarak Mahkeme Çiçek/Türkiye davasında (Başvuru numarası 25704/94); “...Mahkemenin; gözaltına alınanların isimleri, gözaltına alınma sebepleri ve bu işlemi yapan kişinin isminin yanı sıra, tarih, zaman ve gözaltında tutulan yer gibi hususlara ilişkin bilgi kayıtlarının yokluğu, Sözleşme'nin 5'inci maddesinin esas amacıyla bağdaşmaz görülmelidir.” şeklinde karar vermiştir.

Sayı : B.03.0.CİG.0.00.00.05/010.06.02/ 2

Uygulamaya ilişkin hükümler ayrıntılı olarak, 1 Haziran 2005 tarih ve 25832 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinde düzenlenmiş bulunmaktadır.

Bu itibarla;

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 92 ve Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği hükümleri doğrultusunda Cumhuriyet başsavcıları veya görevlendirecekleri Cumhuriyet savcıları tarafından adli görevlerinin gereği olarak;

1- Nezarethanelerin, varsa ifade alma odalarının, gözaltına alınan kişilerin durumlarının, gözaltına alınma sebep ve sürelerinin, gözaltına alınma ile ilgili tüm kayıt ve işlemlerinin denetlenmesi; sonucunun Nezarethaneye Alınanların Kaydına Ait Defter’e kaydedilmesi,

2- Yapılan denetim sonucunda tespit edilen eksikliklerin giderilmesi için gerekli tedbirlerin sür’atle alınması,

3- Kusuru görülen yetkililer hakkında gerekli işlemlerin yapılması,

4- Genelge ekinde gönderilen ve üçer aylık dönemleri kapsayacak şekilde merkez ve mülhakat başsavcılıklarınca yapılan denetim sonuçlarına göre ağır ceza merkezi Cumhuriyet başsavcılıklarınca **birleştirilerek** düzenlenecek formun; Başbakanlık İnsan Hakları Koordinasyon Üst Kuruluna sunulmak üzere **Ocak, Nisan, Temmuz ve Ekim** aylarının ilk resmî iş gününde Bakanlığımız Ceza İşleri Genel Müdürlüğünün elektronik posta adresine iletilmesi, ayrıca posta ile de **gönderilmesi**,

5- Yukarıda sayılan mevzuat hükümleri doğrultusunda, kişi özgürlüğü ve güvenliğine ilişkin olan kurallara uyulması,

Konularında gereken dikkat ve özenin gösterilmesini rica ederim.

Cemil ÇİÇEK
Bakan

EK :

Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği’nin uygulanmasına ilişkin denetleme formu.

**YAKALAMA, GÖZALTINA ALMA VE İFADE ALMA YÖNETMELİĞİNİN
UYGULANMASI İLE İLGİLİ OLARAK CUMHURİYET SAVCILARI TARAFINDAN
NEZARETHANELERDE YAPILAN DENETLEME SONUÇLARI**

1) Yönetmeliğin 6'ncı maddesi gereğince, a) Yakalama işleminin Cumhuriyet savcısı- na bildirilip bildirilmediği, b) Şüpheli ve Sanık Hakları Formu düzen- lenip düzenlenmediği,	
2) Yönetmeliğin 8'inci maddesi gereğince yakalanan kişinin yakınlarına haber verilip verilmediği,	
3) Yönetmeliğin 9'uncu maddesi gereğince yakalanan kişinin doktor raporlarının alınıp alınmadığı,	
4) Üst arama işleminin Yönetmeliğin 10'uncu maddesine uygun olarak yapılıp yapılmadığı,	
5) Yönetmeliğin 12'nci maddesi gereğince Nezarethaneye Alınanların Kaydına Ait Defter ve kayıtlarının usulüne uygun tutulup tutulmadığı,	
6) Yönetmeliğin 13 ve 14'üncü maddele- rindeki gözaltı sürelerine uyulup uyulmadığı,	
7) Yönetmeliğin 17'nci maddesi gereğince Sevk/Serbest Bırakma Tutanağının düzen- lenip düzenlenmediği,	
8) Yönetmeliğin 19'uncu maddesindeki çocuklar ile ilgili özel hükümlere uyulup uyulmadığı,	
9) Yönetmeliğin 20'nci maddesinde müdafî tayini ile ilgili hususlara uyulup uyulmadığı,	
10) Yönetmeliğin 24'üncü maddesinde belir- tildiği şekilde ifade almada yasak yöntemlerin kullanılıp kullanılmadığı,	
11) Yönetmeliğin 25'inci maddesi gereğince; a) Nezarethanelerin standartlara uygun olup olmadığı, b) Bağımsız ifade alma odalarının bulu- nup bulunmadığı,	
12) Cumhuriyet savcılar tarafından Yönetmeliğin 26'ncı maddesi gereğince yapılan denetlemeler sonucu, hakkında işlem yapılan kamu görevlisi bulunup bulunmadığı,	
Düşünceler	